

Ђорђе Милошевић
**ВЛАДАРИ КРЕМЉА
И ЊЕГОВИ ТАОЦИ**

Уредник
Зоран Колунџија

Ђорђе Милошевић

ВЛАДАРИ КРЕМЉА
И ЊЕГОВИ ТАОЦИ

ПРОМЕТЕЈ

Нови Сад

ГЛАВА I

Јубилеј совјетске државе

Навршило се сто година од званичног стварања Савеза Совјетских Социјалистичких Република.

У прво време, 1922. године, створена је федерална заједница Русије, Белорусије, Украјине и Транскавказке Федерације. Касније су се прикључивале или формирале друге совјетске републике. Када је процес формирања окончан, била је то територијално далеко највећа држава света са преко 22,4 милиона квадратних километара и око 200 милиона житеља. Простирала се на два континента и обухватала је 11 часовних зона – од Балтичког и Црног мора до Тихог океана и од Северног леденог океана до Каспијског језера и држава јужне Азије. У њој је живело 190 различитих народа и народности који су говорили на више од 100 језика и дијалеката. Таква шароликост народа, језика, култура и религија није постојала ни у једној другој земљи света. Према подацима објављеним крајем 2021. године, идентична шароликост остала је у постсовјетској Русији.

Совјетска држава створена је после насилног укидања монархије и веома тешких година Првог светског рата и Октобарске револуције, што се временски готово поклапало. Рат и револуција причинили су огромна материјална разарања, однели милионе људских живота и имали значајан утицај на даљи ток догађаја.

Срце и душа тог џина налазила се готово све то време у Москви, а државна, политичка, економска и свака друга власт у њеној тврђави – Кремљу. Тако је било током готово седамдесет година совјетске власти, а тако је остало и у постсовјетској Русији. Кремљ је и дан-данас седиште свеукупне власти постсовјетске Русије.

Кремљ је, историјски гледано, централна тврђава у руским средњовековним градовима. Обично су грађене на узвишењима која доминирају насељем и крај река да би биле неприступачне потенцијалним нападачима. Најпознатији је московски Кремљ чија је градња почела далеке 1156. године да би током наредних деценија и векова био дограђиван и прошириван. Био је центар руске власти и резиденција великих кнезова.

Ко су били људи који су у њему током тог једног века столовали и од чијих је ставова, одлука и политичких активности умногоме зависила судбина не само сопствене земље него и многих држава и народа света. Шта знамо о њиховом породичном и личном животу? Шта је било доступно јавности а шта се крило иза седам брава као највећа државна тајна? Због чега су у стању да заплачу? Знају ли да се радују и чему, знају ли да воле, да се шале, да се веселе, да се смеју или тугују? Да ли се плаше болести и смрти?

Одговоре на та питања даће директни актери и њихови потомци. Многи од њих више нису међу живима, али су њихове изјаве изузетно значајне за сагледавање прилика у времену у коме су живели. Испоставиће се да су све то били обични људи са свим врлинама, манама и другим особинама свих нас, обичних смртника. А на Олимп су се попели вољом судбине, а чешће – пуким случајем. Они се такође суочавају са проблемом верности и издаје, односа очева и деце, радости и туге, живота и смрти.

Ова констатација може се применити на све челне људе свих држава и свих народа света, о чему имам и сопствена сазнања. Као дугогодишњи спољнополитички новинар, дипломатски уредник својевремено у свету веома цењене агенције Танјуг, путујући по свету са највишим југословенским руководиоцима, извештач са многих међународних

скупова, па дописник најпре из Совјетског Савеза, још за време Брежњева, а затим из Чехословачке, ДР Немачке и постсовјетске Русије, током полувековне новинарске каријере био сам у близини високих личности светског или националног угледа и значаја; узимао од њих изјаве, правео интервјуе, разговарао, присуствовао конференцијама за штампу, свечаним пријемима.

И током свих тих догађаја, блиских сусрета са припадницима такозване елите, наше и стране, учачао сам да се испод скупочене одеће и обуће, црних фракова и смокинга, лептир машини, блиставих женских тоалета, крију обични људи са свим врлинама, манама и особинама обичних смртника. То је прикривено бомбасти изјавама о националним или светским проблемима који код обичних и неупућених људи изазивају дивљење, утисак о генијалности, или у најмању руку о свезналости говорника. Мало ко зна да њихове говоре пишу људи који су упућенији, који више знају о дотичној проблематици.

Што се Русије тиче, интересовање за приватни живот „врхушке“ има још један веома крупан мотив. Састоји се у томе што ће људи добити још једну могућност да проникну у тајне своје историје која је деценијама била, а једним делом још увек је „затворена књига“. А онима, који су у прошлости седели у кремаљским фотељама и њиховим потомцима, потребно је да се тајне не открију јер сазнање о тој прошлости помогло би да сруши многе митове који су у совјетском друштву постојале и који до данас нису потпуно заборављени.

Многи закључци, констатације и изјаве из ранијег периода допуњене су новим сазнањима, новим закључцима и квалификацијама до којих се дошло отварањем појединих архива или истраживањима историчара, политиколога и аналитичара. То често поткрепљује, али понекад и деман-

тује или на други начин презентује оно што су у својим изјавама износили владари Кремља и њихови потомци. Отуда се о неким појединостима појављују две или чак више верзија.

Важно је напоменути да су многа архивска документа и даље недоступна јавности, уз образложење да би њихово отварање нанело штету интересима државе. То се, између осталог, односи на дејство државне власти од тридесетих до осамдесетих година прошлог века, на период масовних репресија и неке друге периоде или збивања.

У сваком случају, о совјетском друштву, приликама у њему и људима који су се налазили на челу државе, данас знамо много више него до пре три или више деценија. Многи детаљи се разликују од стереотипа који су годинама, па и деценијама, наметани совјетској, руској и међународној јавности.

Током протеклих сто година у Кремљу се променило више гарнитура, али на врху власти било је само десет личности: Лењин, па Стаљин, Хрушчов, Брежњев, Андропов, Черњенко, Горбачов, Јељцин, Путин, Медведев па опет Путин који је и сада на челу државе. Дакле, десет личности за читав један век. Толико личности на врху власти у многим земљама промени се за само неколико година.

Кремљ, то је средиште, епицентар власти који је током столећа проузроковао много несрећа, сматра ауторка књиге *Заложници Кремља (Таоци Кремља)* Лина Тархова, имајући у виду рани совјетски период. Такав Кремљ лоша је колевка за новорођенчад. „У Кремљу се не може живети“ – написала је позната совјетска песникиња Ана Ахматова, имајући у виду тај исти период.

Али – живело се. Најјачи међу његовим житељима покушали су да се из њега искобељају, да промене своју судбину. Али то готово никоме није пошло за руком.

За Кремљ се, међутим, не могу узети само имена Лењина, Стаљина или Берије. Московски Кремљ је много, много више, значајније и реалније од тога. То је „срце националног памћења“ – како се једном изразио председник Путин. За његову изградњу и столовање у њему везују се имена тако познатих личности руске историје као што су Јуриј Долгоруки и Дмитриј Донској. Московски Кремљ је, дакле, симбол руске и совјетске државности и власти кроз читаву историју, а у много мањој мери епицентар зла, крви и несрећа. То је био у историјски кратком периоду који не може служити као огледало за читаве векове његовог постојања. Па ни за последњих сто година, а поготово не у постсовјетском периоду.

Тачно је да је Кремљ једно време био извориште зла и несрећа за многе совјетске грађане. Људи који су у њему столовали одлучивали су о свему, чак и о животу и смрти својих поданика. Али, истовремено, чак и у то време, ти исти људи грчевито су се борили за опстанак државе и поред бесног настојања појединих земаља најпре да спрече стварање совјетске државе, а затим да је униште или бар потчине. Отровне стреле уперене према Кремљу за тих сто година постојања совјетске, а затим руске државе, у правности су до дана данашњег.

То никада није био центар „империје зла“ како су Совјетски Савез својевремено називали поједини кругови на Западу, налазећи у томе изговор за свој, не баш пријатељски однос према овој држави и њеним руководиоцима. Људи који су у њему седели нису били монструми, зликовци, агресори, оличење свакаког зла и несрећа за сопствени и друге народе, како су их упорно и бестидно осликавали у политичким круговима и медијима појединих земаља. Тачно је да неке од њих, у првим годинама совјетске државе и власти, не красе добротинство, слобода, демократија и

човекољубље. Уосталом, мало је земаља и њихових руко-
водилица који се током читаве историје могу похвалити
таквим човекољубљем и добротинством. Доказа за такву
оцену има довољно у даљој и ближој прошлости, па и са-
дашњости. Не треба занемарити ни чињеницу да су неки
непопуларни потези владалаца Кремља у даљој и ближој
прошлости били изнуђени понашањем и намерама поједи-
них центара моћи у свету.

Као објашњење овакве констатације могла би се навести
и изјава портпаролке Министарства иностраних послова
Русије Марије Захарове: Ако је амерички Стејт департмент
одлучио да тражи агресоре који крше међународно право,
онда би потрагу требало да почне стојећи пред огледа-
лом. Сетимо се Сирије, Либије, Ирака и Југославије где је
НАТО, предвођен САД, извео отворену оружану агресију.
Пример је и Украјина где су САД у координацији са Брисе-
лом предводиле антиуставне ударе.

И још нешто, веома важно: Постсовјетски лидери, почев
још од Горбачова и Јељцина, а посебно Путин и Медведев,
ни по којој основи – политичкој, идеолошкој, моралној,
приватној или било којој другој – не улазе, не уклапају се у
друштво раног совјетског периода, осим по чињеници да су
седели у Кремљу, где се Владимир Владимирович и данас
налази.

Људи који су последњих двадесетак и више година сто-
ловали у Кремљу и још увек столују, оличење су једног но-
вог периода, периода демократског преображаја друштва,
праведнијег, хуманијег и слободнијег како од оног из соп-
ствене прошлости, тако и од многих других која желе да
се представе као узор слободе, демократије и правде. Још
нисмо све решили, још нисмо пребродили све тешкоће
претходног периода и оне које нам данас намећу други,
кажу руски званичници, али смо на добром путу да то

остваримо. Русија, са московским Кремљом, као центром државне власти, треба да постане земља у којој ће се комфортно живети, којом ће се њени грађани поносити и која ће моћи да послужи као пример многим другим земљама и друштвима.

ГЛАВА II

Први владалац кремља Владимир Иљич Лењин

Владимир Иљич Уљанов – Лењин рођен је 1870. године у Симбирску у породици школског инспектора. Био је прва личност Русије, односно Совјетског Савеза, на највишем положају после свргавања монархије. У совјетској јавности био је више митска личност него лидер који је руководио државом. Совјетска држава се тек стварала за његова живота и он је у томе играо значајну, могло би се рећи одлучујућу улогу. И то више у идеолошко-политичком, него у државничком смислу по данашњим схватањима. Његова идеолошко-политичка доктрина названа је лењинизмом и деценијама је била актуелна у Совјетском Савезу и неким другим земљама. Из године у годину све више је слабила, губила на актуелности да би последњих деценија била одбачена као крајње штетна политичко-идеолошка догма. Данас је Владимир Иљич Лењин готово заборављен и у Русији и у светској јавности, а „лењинизам“ (односно марксизам-лењинизам) у ранијем смислу и значењу више се нигде у свету не спроводи нити помиње. Његово мумифицирано тело налази се у Маузолеју на Црвеном тргу у Москви.

Псеудоним Лењин Владимир Иљич Уљанов не носи од ране младости. Узео га је 1912. године поводом једног трагичног догађаја у рејону реке Лене, на Далеком истоку.

Априла месеца те године, радници у предузећу за истраживање и обраду злата у том региону ступили су у штрајк због лоших услова рада и малих плата. Пошто компромис између радника и послодаваца није постигнут, настали су нереди. Интервенисала је жандармерија па је било и људских жртава. Владимир Иљич Уљанов узео је псеудоним

Лењин у знак сећања на те догађаје и из пијетета према жртвама и под њим је ушао у руску и светску историју. Према другим изворима, псеудоним је добио користећи пасош на име Николаја Јегоровича Лењина приликом илегалног прелаза границе.

У детињству и раној младости Владимир Иљич имао је и друге надимке, међу којима и надимак Кубишка. Тако су у његовом родном Симбирску и другим градовима уз Волгу називали особе са здепастим телом а великом главом. Владимир је био управо такав; здепаст, низак растом а глават. Његова сестра Ана писала је да је брат Волођа имао кратке слабашне ноге али велику главу.

О вођи Октобарске револуције, Владимиру Иљичу Лењину, у прошлости се знало много, али само из званичних извора. У тим информацијама изостављани су, прећуткивани, или улепшавани неки детаљи из његовог приватног живота. А неки су се крили од јавности као највећа државна тајна.

Ево како московски портали описују периоде из живота и рада вође Октобарске револуције:

„У ужој породици било је осморо деце. Владимир је крштен али се касније одрекао цркве и Бога. Често је боловао. У детињству је имао мале богиње, упалу плућа и маларију. Био је немирно дете, сведоче његови савременици. Често је ломио играчке. По природи је био затворена личност. Рано је почео да ћелави, већ у својим двадесетим годинама.“

„Гимназију је завршио са одличним оценама. Имао је четворку само из једног предмета – логике.“

„Кад је био још дете, мајка Марија Александрова запазила је да њен син пуши. Нису помогла никаква убеђивања да је пушење штетно по здравље. Али када му је рекла да је дуван скуп и да за то нема пара, то је за Волођу био убедљив аргумент и престао је да пуши.“

„Преминуо је, ’сагоревши на послу’, у педесет и петој години, а умало није изгубио живот још као десетогодишњи дечак. Пецајући рибе у једној реци, упао је у оближњу јаругу пуну воде и муља. Очајно запомагање чуо је случајни пролазник и у последњем тренутку извукао га је из јаруге.“

„Познато је да су многи високи совјетски руководиоци били гурмани и да им ни аклохолна пића нису била страна. Било је, разуме се, изузетака, а у такве изузетке убраја се и Лењин.“

„Још од најранијег детињства, вођа Октобарске револуције хранио се скромно и једнолично. Мајка шесторо деце није волела да често буде поред шпорета па је деци давала нешто што може брзо да се припреми. На менију је најчешће било кувано месо, чорба од разних бобица, барена јаја, рибља чорба. Хлеб од белог брашна био је права посласица и заливан је топлом водом или, ако се нађе, млеком.“

„На универзитету, често су одржавани илегални кружоци па готових куваних обока није било. Учесници су куповали суве оброке – пирошке са сиром или месом. Понекад су организовани и заједнички ручкови на којима је било и алкохолних пића. Лењин никада није попио више од две чаше вина. Алкохолна пића су му сметала због гастритиса који је ’зарадио’ једући углавном суву храну.“

„Боравећи у иностранству, привикао се и на европску кухињу. У Енглеској је повремено одлазио у пабове у којима се гостио кајганом са шунком и попио по криглу пива.“

„Поједини лекари тврде да је неправилна исхрана била узрок слабог здравственог стања Лењина и један од узрока његове преране смрти.“

Био је на челу државе после убиства руског цара Николаја II Романова, последњег монарха Русије. Цар је убијен (по неким изворима по Лењиновом наређењу) 17. јула 1918. године. Лењин се, наводно, тиме осветио царској породици

због смрти његовог старијег брата, Александра, такође револуционара, који је погубљен због покушаја атентата на цара Александра II.

Николај II био је последњи владар династије Романов која је владала од 1613. и од Русије створила светску силу. Са супругом, петоро деце и послугом, убијен је у Јекатеринбургу (у совјетско време Свердловск), после чега су бачени у необележену гробницу. Канонизовала га је Руска загранична црква а доцније и Патријаршија у Москви.

Лењин је живео је и владао земљом исувише кратко да би био упамћен као велики државник у данашњем смислу те речи. Па ипак, током низа година совјетске власти, слављен је готово као божанство. Говорило се да су деца по рођењу пре научила да изговарају „Лењин“ него „мама“. Најуспешнијим глумцима проглашавани су они који су најбоље, најверније заузимали његову позу приликом јавних наступа са испруженом руком и повијеном шаком. Највећи, најбољи, најуспешнији колективи – фабрике, установе, институције, називале су се његовим именом. Једном речи, он је био у извесном смислу богочовек. Максим Горки га је чак упоредио са Исусом Христом рекавши да је на себе преузео сав терет за спас Русије. Таква паралела колала је у новинским текстовима и изјавама званичника дуги низ година.

Што је време више одмицало, то је и његов култ бледео. Још у совјетско време, слушао сам у Москви следећу анегдоту: У једном колективу, на јавном скупу, најуспешнија радница, али алапача, која није уживала симпатије чланова колектива, добила је као награду сабрана Лењинова дела. Из сале се чуо глас: тако јој и треба, шкорпија једна.

Године 1887. Лењин је завршио гимназију и уписао се на Правни факултет Казањског универзитета. Децембра исте године, због учешћа у револуционарном покрету, искључен

је са универзитета, први пут ухапшен и протеран у село Кукушкино. Годину дана касније вратио се у Казањ и учланио у марксистички кружок. Прелази затим у Самару па у Петербург. Током јесени 1895. оснива Савез борбе за ослобођење радничке класе. Поново бива ухапшен и прогнан у село Шушенское. Године 1900. одлази у иностранство где са Плехановим оснива лист *Искра*. Пет година касније поново долази у Петербург да би руководио револуционарном борбом али му тај покушај не успева. Поново одлази у иностранство где наставља борбу за јачање илегалне партије. После Фебруарске револуције 1917, преко Немачке и Шведске враћа се у Русију. Постоје неке индиције да је од немачких личности илегалним путем добијао новчана средства да би Русију извео из Првог светског рата за шта је немачки Генералштаб био веома заинтересован. Било је чак и гласина да је немачки шпијун намерно убачен да би извршавао задатке и намере западних кругова, што се граничи са фантазијом.

У *Априлским тјезама* Лењин је изнео курс за победу социјалистичке револуције. После неуспелог државног преврата, јула 1917, он прелази у илегалу а неколико месеци касније, такође илегално, долази у Петроград где руководи припремама и извођењем Октобарске револуције која је довела на власт бољшевице. На другом Сверуском конгресу Совјета изабран је за председника.

Многи историчари везују име Лењина за потписивање Брестовског мира што се убраја међу најсрамније странице руске историје. На Лењиново инсистирање, IV ванредни конгрес Совјета 15. марта 1918. ратификовао је тај споразум који је по оцени појединих историчара био раван безусловној капитулацији. Готово милион квадратних километара земље отргнут је од Русије у корист Немачке, што је била већа површина од тадашње Немачке.

Августа 1918. године Лењин је тешко рањен у атентату

који је на њега извршила припадница странке Есера Фани Каплан, испаливши на њега неколико метака из „Браунинга“, после чега је бољшевичко руководство завело терор над „контрареволуционарном буржоазијом“ и њеним агентима. Наизглед се брзо опоравио и вратио на посао, иако неки тврде да је тешко рањавање оставило трајне последице и било један од узрока његове смрти. Био је иницијатор оснивања Комунистичке интернационале. Године 1919. одобрио је стварање злогласне Сверуске ванредне комисије за борбу против контрареволуције што је каснијих година довело до масовних репресија. Као присталица идеја Маркса и Енгелса, залагао се за успостављање диктатуре пролетаријата као оруђа за изградњу социјализма и комунизма. Сматрао је да Русија треба да почне светску социјалистичку револуцију.

Године 1922. тешко се разболео и 21. јануара 1924. умро. Према званичној верзији, преминуо је од последица поновљеног излива крви у мозак. Колале су гласине да је то било изазвано сифилисом од кога је Лењин наводно боловао. Према једној верзији, Лењин је отрован по наређењу Стаљина. По свему судећи, то су само гласине без стварног покрића.

Са сахраном се одуговлачило због несугласица у руководству. Није, наиме, постојало јединствено мишљење како и где сахранити Лењина. Поједини извори кажу да је Стаљин предложио да се Лењин сахрани по православном хришћанском обичају, али је тај предлог одбачен.

Током вишедневног опроштаја, милиони људи долазили су из свих крајева Русије да му одају пошту. На мразу од минус 35 степени, стајали су у реду, палили ватре и грејали се чекајући да прођу крај његовог одра.

Лењиново тело је балзамовано и до данас лежи у Маузолеју на Црвеном тргу у Москви. Током Другог светског рата,

када су немачке јединице биле надомак Москве, Лењиново тело било је евакуисано у Кујбишев, данас Тјумен. Деведесетих година било је предлога да се његово тело изнесе из Маузолеја и сахрани на гробљу у Санкт Петербургу, али се у последњем тренутку одустало због страха од протеста.

Потпредседник Доњег дома руског парламента, Борис Черњишов, предложио је почетком 2022. године да се уклони „некропола поред зидина Кремља“ на Црвеном тргу у Москви где су протеклих деценија сахрањиване најистакнутије личности Совјетског Савеза. У реду је да таква некропола постоји, каже Черњишов, али не на Црвеном тргу где људи шетају, дочекују Нову годину, где се обележавају значајни државни празници, где долазе туристи из разних региона Русије и целог света. Он такође предлаже да се мумифицирано тело Лењина изнесе из Маузолеја и сахрани по хришћанским обичајима. У Кремљу се одмах реаговало да „ово питање није на дневном реду“.

Деведесетих година прошлог века, у време када је изношење Лењиновог тела изгледало као свршен чин, реаговале су многе угледне личности, међу којима и познати руски новинар и публициста Виталиј Третјаков.

Маузолеј је, по његовој оцени, светски значајно ремек дело руске и светске епохе и архитектуре. То је споменик неостваривој идеји комунизма, комунистичкој утопији па и творцима и жртвама те утопије. Порушити га не би било оригинално, то се већ дешавало у руској историји. Али рушиоци таквих споменика уметности немају права да се називају интелигенцијом. Још од времена старе Грчке, они се називају – варварима.

То питање има и значајну међународну димензију, сматра Третјаков. Не мислите ли да ће потомци оних који почињају у кремаљским зидинама и којих има свугде у свету, мирно гледати како руске власти поступају са тим остаци-

ма. Шта треба радити: остатке Стаљина пребацити у Грузију, Џона Риду у Америку, Брежњева у Украјину, Дјержинског у Пољску, Беле Куна у Мађарску. Мислите ли да у тим земљама живе варвари и да ће они дозволити изругивање над костима покојних, тим пре тако познатих? А шта радити са Гагарином, Жуковим, Чкаловим и десетинама других чија су тела њихови рођаци дали држави али не за изругивање него на почаст? Ако се Маузолеј поруши, каже Третјаков, свет се неће окренути тумбе. Људима се може напуни глава тврдњом о неопходности таквог поступка. Али, не завидим ономе ко ће такву одлуку донети и реализовати. У овој земљи њихова имена ће остати срамна.

Председник Путин се о судбини Маузолеја и изношењу Лењиновог тела пар пута узгредно осврнуо. Сматра да је то веома осетљиво питање и не сме се решавати „преко колена“. Оно задире у осећања великог броја људи. Постоје много важније ствари које треба решавати а то питање треба оставити за будућност. Додао је да је за многе грађане Русије Маузолеј повезан са њеним историјским достигнућима.

Постоји још једна веома битна чињеница о којој се мора водити рачуна, кажу аналитичари. Црвени трг нису само гробови уз кремаљске зидине и Маузолеј. То је један од највећих, најлепших, најкитњастижих и најпознатијих тргова у свету на коме свака камена коцка на плочнику, свака цигла са зидина Кремља, сваки торањ који се над њим издиже чувају део тајни и део историје. Руске, европске и светске. То је заједно са Кремљом и суседним Александровским парком, једна целина, историјски и духовни центар Русије и њеног главног града. Дирати у такве историјске и културне светиње било би непримерено, сматрају компетентне личности.

Почасна стража на улазу у Маузолеј је уклоњена још